

ÍVEK ÉS TÖRÉSPONTOK

A tanulmánykötetek a megismerés folyamatának fontos darabjai lehetnek. *Ha* új forrásanyagot hoznak felszínre, magvas elemzéseket tartalmaznak, vitás kérdésekben jól körvonalazott álláspont mellett meggyőzően érvelnek, vagyis van elméleti hozadékuk – és mindezek alapján majdani összefoglalások megbízható építőkövei.

A kezünkben lévő könyv ilyen íráskor tárháza. Az első szerzője harminckét esztendőskorában, 1984-ben publikálta. Azt a kérdést vizsgálja benne, hogy 1953–1956 között milyen változások történtek az iparvezetés gyakorlatában, azok milyen szerepet játszottak az 1968-tól beindult új gazdasági mechanizmus előkészítésében. Egyben ráirányítja a figyelmet arra, hogy a vizsgált évek megújítást célzó törekvései általában az „egyszerűsítés” szó jegyében zajlottak.

A kötet időben legutóbb született darabja oly’ friss, hogy másutt még nem publikáltatott. Aczél György és a kádárizmus kapcsolatait boncolgatja. Ennek okán is többről van szó, mint amit az *Előhang* jelez. Mert nem *egy negyedszázad*, hanem *bő három évtized* válogatott tanulmányaiban tallózhatunk.

Időközben a szerző jelentős monográfiákat is az asztalra tett. Megjelenésekor, 1989-ben ugyancsak megkésettnek tűnt a *Hatalom és mozgalom, 1956–1989. Társadalmi-politikai erőviszonyok Magyarországon* című könyv. A feltornyosult áradattal szemben a létező szocializmus megreformálása mellett érvelt. Döntően messze nem a hazai történések három évtizede, sokkal inkább a világtörténelem e spáciumának alapfolyamatai mondatják, hogy az emberiség jövőjének felelősségével a páston egyedül maradt kapitalizmus nem megoldás. Itt vélhetőleg elegendő e vonatkozásban Thomas Piketty nevezetes munkájára utalnunk. Az 1995-ben megjelentetett következő munka, *Az eladósodás politikatörténete, 1957–1986*, jelentőségéről önmagában a cím is sokat mond. A létezett magyarországi szocializmus egyik legnagyobb tehertétele az volt, hogy nem karolta fel a szórványmagyarok ügyét. Mert a rendszer Moszkva árnyékában, s jelentős mértékben ideológiai vakságának kalodájában élt. Pedig már a *Kommunista Kiáltvány* szorgalmazza, hogy a munkásosztály nemzetisége szerveztessék. Mégis a nemzetivel a baloldal többnyire ma is hadilábon áll. A legnagyobb tétel itt közismerten a magyar–román viszony. A *Magyarország, Románia és a nemzeti kérdés, 1956–1989* című monográfiában feltárt anyag azt mutatja, hogy a kádári Magyarország a közgondolkodásban feltételezettnél többet tett e téren. Három év óta vehetik kézbe az érdeklődők a *Kádár János külpolitikája és nemzetközi tárgyalásai, 1956–1988* című opuszt. Ennek teljes második kötete a mondanivaló alátámasztásához legfontosabb *dokumentumok*

gyűjteménye. A könyv címe is a szerző egyik igen lényeges, rokonszenves vonását mutatja: az ugyanis a ténylegesen teljesítetttnél kevesebbet ígér. Hiszen más szerző könnyen adta volna e könyvnek a *Magyarország külpolitikája* vagy más hasonló címet.

A kezünkben lévő tanulmánykötet írásai és e könyvek természetesen szoros kapcsolatban élnek. Történelemszemléletük érthetően azonos. A honi világban ez sokaknak nem rokonszenves. Nincs ebben semmi baj, a pluralizmusnak lehet jó hozadéka. Aki tárgyilagosan olvassa ezeket a dolgozatokat, az elismeri a szerző azon a törekvését, hogy mondanivalóját az adott időpontban elérhető legnagyobb tudás birtokában, elfogulatlanságra törekedve adja elő. Ha olvassunk is nála sarkos megállapításokat, a vagdalkozástól távol tartja magát, állításai vitaképesek.

Az írások négy nagy fejezetbe kerültek. Az elsőnek *Gazdaság és politika* a címszava. Benne a magyar–szovjet gazdasági kapcsolatok kerek negyedszázadát áttekintő fundált dolgozat, valamint a már említett, iparvezetéssel foglalkozó írás található. A második fejezetet 1956–1957 kronológiája rendezi. Itt három írás található. A Nyikolaj Buharin és Nagy Imre párhuzamos drámájából „csak” Hruscsov egy alkalommal Nagy Imrének szegezett mondatát említjük. Amikor a magyar kommunista döntésre szólított: a párttal vagy a párt ellen akar menni. Nagyot téved, aki itt csupán kommunista csalafintaságra gondol. Hruscsovból a mindenkori hatalom arroganciája beszél. A hatalom én vagyok. Vagy igazodsz, vagy eltaposunk. A párt a történelemben hol hazával, országgal, vallással stb. helyettesítetik. És megy a verkli. Természetesen csak egy ideig. A bukásig.

A harmadik, legterjedelmesebb fejezet (hat dolgozattal) magától értetődően a kádárizmusé, s természetesen a főszereplőé. Tegyük hozzá: az előző fejezet két említetlen írása is a kádári örökséget érinti, amely sok szempontból messze nem a hruscsovi receptet másolta. Földes történetírásának érdeme pedig ennek a dokumentálása. Itt található a kötetnek címet adó írás is. Ez esetben „csupán” a hajdanvolt főszereplő életére korlátozva. Tehát *Ívek és töréspontok* Kádár János politikai pályáján.

A záró fejezetben Földes György az eszmék és ideológiák világában való otthonosságát csillogtatja meg. Fontos dolgozat ad megszívlelendő szempontokat az államszocializmus legitimitáspolitikájához. A manapság szenvedélyes viták tüzeiben álló 1968-as esztendő generációhistoriáját a szerző két írásban is taglalja. Még a fordulat előtti idők lenyomataként született az a terjedelmesebb írása, amely az 1945–1983 közötti pártoktatási kézikönyvek szocializmusképét ismerteti. Találó főcímmel: *A jövőtől a jelen felé*. Ezen írások legihletettebbje a kitűnő Gáll Ernő baloldaliságát vizsgálja. Úgy, hogy nem kevesen saját szellemi vívódásaik tükrébe is nézhetnek.

Az *Előhangban* Földes György a jelenkorkutatás sajátosságaival és problémáival foglalkozik. A recenzens kitart azon régi álláspont mellett, melynek képviselői számára az a döntő, hogy a kutatott korszak nyitott-e avagy lezárt a jelen nézőpontjából. A vizsgált kötet szempontjából pedig igen üdvösnek tartja, hogy tartalmának túlnyomó hányada az 1988. májusi pártértekezlet előtti időszakot búvárolja.

(*Földes György: Ívek és töréspontok. Tanulmányok. Budapest: Napvilág, 2018, 368 o.*)

Pritz Pál

történész